

Zenon Andrzejewski, *Maksymilian Rose – badacz niezwykły*, „Nasz Przemysł” 2007, nr 10, s. 10-11

Maksymilian Rose

Jako pierwszy polski uczony podjął badania nad architektoniką mózgu. Pochłonięty ideą odkrywania tajemnicy istoty ludzkiej stworzył Polski Instytut Badań Mózgu, jeden z najwcześniejszych w Europie, po Berlinie i Moskwie. W historii medycyny znany jest jako światowej sławy neurolog i psychiatra. W latach 1935–1937 badał mózg Józefa Piłsudskiego.

Urodził się 19 maja 1883 r. w Przemyślu. Był synem Isaaca Eliasa Rose i Lei z d. Israelewicz. Pochodził z rodziny o głębokich korzeniach przemyskich, bowiem jego rodzice i dziadkowie, Baruch Rose i Osias Hirsch Israelewicz, byli rodowitymi przemysłanami.

Ojciec Maksymiliana był z zawodu agentem handlowym. Do roku 1896 rodzina mieszkała przy ul. Węgierskiej 10 (155), w roku 1897 przy ul. 3 Maja 21, a od roku 1898 przy ul. Lipowej-górnej 3.

W roku szk. 1894/95 Maksymilian Rose rozpoczął naukę w kl. I „A” c.k. Gimnazjum Wyższego w Przemyślu, w którym ukończył trzy klasy i zaliczył 1 semestr kl. IV, otrzymując świadectwo półroczne z datą 29.01.1898 r. Od II półrocza opuścił szkołę i przeniósł się do Wadowic, gdzie kontynuował naukę w tamtejszym gimnazjum. Utrzymywał się z korepetycji udzielanych zamożnym kolegom. W roku 1902 zdał z odznaczeniem egzamin dojrzałości.

Początki kariery naukowej

W roku akad. 1902/03 podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie,

które ukończył cum eximia laude 30 lipca 1908 r., ze stopniem doktora wszech nauk lekarskich. Będąc jeszcze studentem, w roku 1907 został asystentem w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej u prof. Jana Piltza. W roku 1910 wyjechał na dalsze studia do Berlina, gdzie odbywał staż naukowy w klinice neurologicznej, kierowanej przez profesorów Theodora Ziehena i Hermanna Oppenheima. Z Berlina udał się do Szwajcarii, gdzie z kolei w latach 1911–1912 był asystentem w kantonalnym w zakładzie dla psychicznie chorych w Rheinau pod Zurychem. Zafascynowany badaniami prof. R. Gauppa przenosi się do jego kliniki w Tybindze, w której przez pół roku pracuje pod kierunkiem słynnego prof. K. Brodmanna, oddając się pionierskim badaniom nad cytoarchitektoniką mózgu. Ta dziedzina medycyny stanie się od-tąd główną domeną jego naukowych badań, których nie przerwie już do końca swego życia. Owocem pracy w Tybindze jest rozprawa: „Histologische Lokalisation der Grosshirnrinde bei kleinen Säugern”, w której, na małych ssakach: gryzoniach, owadożernych i nietoperzach, dr Rose wykazuje istnienie u tych zwierząt 6-warstwowej kory, zwanej homogenetyczną i zróżnicowanie jej w liczne ośrodki. Obok kory 6-warstwowej odkrywa, doskonale u tych zwierząt rozwinięta, tzw. korę heterogenetyczną.

Po powrocie do Krakowa w roku 1912 rozpoczyna pracę w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ u prof. K. Kostaneckiego. Prowadzi badania w Zakładzie Biologii Ogólnej, kierowanym przez prof. E. Godlewskiego i Zakładzie Neurologii u prof. A. Bochenka. Równocześnie otwiera praktykę prywatną jako lekarz neurolog i psychiatra. Wyniki swoich badań nad przodomózgowiem ptaków przedstawia w roku 1913

na zjeździe lekarzy i przyrodników w Wiedniu, odnosząc pierwszy wielki sukces. Młodym polskim naukowcem, który udowodnił, że ptaki nie posiadają w ogóle kory 6-warstwowej (neopallium), lecz wybitnie zróżnicowane ciało prążkowane, zainteresował się sam wielki profesor Franz Nissl.

Wybuch I wojny światowej przerywa badania naukowe dra Rosego, 6 sierpnia 1914 r. zostaje zmobilizowany do armii austro-węgierskiej i odtąd przez 8 lat służy jako lekarz batalionowy, a następnie lekarz naczelny oddziałów neurologiczno-psychiatrycznych szpitali garnizonowych w Przemyślu i Krakowie.

Znowu w służbie nauki

W maju 1922 r. podejmuje przerwana wojną prywatną praktykę lekarską i wraca do Zakładu Anatomii prof. Kostaneckiego, gdzie kontynuuje badania nad cytoarchitektoniką mózgu. Opracowuje z kolei przedmózdze gadów, jako następną pracę w cyklu mającym ustalić zasady porównawczej lokalizacji kory mózgowej u zwierząt kręgowych, wykazując że gady, podobnie jak ptaki, nie posiadają kory 6-warstwowej. Ich kora heterogenetyczna, w porównaniu do ptaków, jest jednak zróżnicowana, mając więcej pól architektonicznych i odwrotnie przedstawia się na ogół rozwój ciała prążkowanego. Dokonywane odkrycia przynoszą Rosemu coraz większy rozgłos.

Ponownie w Berlinie

W kwietniu 1925 r., za sprawą prof. Oskara Vogta, zostaje powołany na stanowisko kierownika oddziału neurologicznego w Instytucie Badań Mózgu im. cesarza Wilhelma w Berlinie. W roku następnym publikuje przełomową pracę: „Über das histogenetische Prin-

zip der Einteilung der Grosshirnrinde”, w której przedstawia zupełnie nową histogenetyczną zasadę podziału kory mózgowej, opartą na zasadach porównawczo-embriologicznych. Ten jasny i przejrzysty podział usuwa trudne, zawile i błędne podziały dotychczasowe.

Okres berliński w działalności naukowej dra Rosego charakteryzuje się dociekaniem anatomiczno-porównawczymi nad budową i funkcją formacji kory histogenetycznie jednolitych. Porównuje też pola mózgowe zwierząt i ludzi.

W Warszawie

W roku 1928 dr Rose wraca do kraju i w czerwcu habilituje się na Uniwersytecie Józefa Piłsudskiego w Warszawie, na podstawie pracy: „O cytoarchitektonice przedmózdzia żółwi”. Otrzymuje stopień doktora habilitowanego i tytuł docenta. Dzięki jego inicjatywie i energii, przy Zakładzie Histologii i Embriologii UW, powstaje wkrótce Polski Instytut Badań Mózgu, jeden z najwcześniejszych w Europie. Doc. Rose zostaje dyrektorem i kierownikiem nowo powstałej placówki. W Warszawie wydaje cytoarchitektoniczne atlasy kory mózgowej myszy i królika, które po raz pierwszy zawierają całkowite opracowanie kory mózgowej tych zwierząt, a bogate ilustracje mikrofotograficzne stanowią podstawę dla wszelkich badań eksperymentalnych. Ma zaledwie 48 lat i imponujący dorobek naukowy. Jest autorem 39 opublikowanych prac.

W Wilnie

W roku 1931 doc. dr hab. Maksymilian Rose zostaje mianowany profesorem nadzwyczajnym. W kwietniu tego roku obejmuje katedrę i klinikę psychiatrii w

Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Do Wilna przenosi Instytut Badań Mózgu i nawiązuje ścisłą współpracę z czołowymi placówkami tego typu w Europie oraz USA, Meksyku i Pekinie. Pełni funkcję dyrektora Państwowego Szpitala Psychiatrycznego w Wilnie, a od roku 1933 obejmuje też w Uniwersytecie SB katedrę i klinikę neurologii.

W roku 1934 zostaje mianowany profesorem zwyczajnym psychiatrii i neurologii. W Wilnie wydaje trzeci atlas o zgrupowaniu komórek nerwowych w jądrach podwzgórza i wzgórza międzymózgowia królika. Wszystkie atlasy prof. Rosego zostają wysoko ocenione w nauce światowej.

Badacz mózgu Józefa Piłsudskiego

W roku 1933 prof. Rose przystąpił do badań mózgów elitarnych (osób wybitnych). 14 maja 1935 r. jako najwybitniejszy neuroanatom w Polsce, otrzymał zaszczytne zadanie zbadania mózgu Józefa Piłsudskiego.

Mózg Marszałka przekazał prof. Rosemu rotmistrz Aleksander Hryniewicz w Pałacu Belwederskim w Warszawie 21 maja 1935 r., o godz. 3 po południu, po czym jeszcze tego samego dnia niecodzienny preparat został przewieziony do Wilna i zdeponowany w kierowanym przez Profesora Polskim Instytucie Badań Mózgu.

Po utrwaleniu mózgu, a przed pokrojeniem go na bloki, zostały wykonane, przy zachowaniu nadzwyczajnej ostrożności, cztery odlewy, z jednej formy negocollowej. Krojenia dokonano wyjątkowo starannie. Normalnie nalepiano na odpowiednią szybkę co 25 skrawek ludzkiego mózgu, ale w tym przypadku nalepiano każdy preparat mózgu Marszałka, aby umożliwić

liwić przyszłym badaczom dalsze jego szczegółowe poznawanie, w miarę rozwoju nowych technik badawczych. Aby oprzeć wyniki badań na materiale absolutnie obiektywnym, prof. Rose odrzucił dotychczas stosowaną metodę, ręcznego odrysowywania budowy tkanek na rzecz fotografii makro i mikroskopowych mózgu Marszałka, bez jakiegokolwiek retuszu na kliszach czy zdjęciach.

Nie umrę wszystkim...

Badaniami mózgu marsz. Piłsudskiego zajmował się prof. Rose do końca swego życia, ale pracy, zaplanowanej na szereg lat, tej nie skończył. Zmarł nagle 30 listopada 1937 r., w wieku 54 lat.

W roku 1938 ukazała się pierwsza część jego opracowania pt. „Mózg Józefa Piłsudskiego”, zawierająca makroskopowy opis i pomiary makroencefalometryczne półkul mózgowych i mózdzku, ale jeszcze bez jakichkolwiek wniosków. Publikacji towarzyszył atlas z 36 tablicami fotograficznymi mózgu Marszałka. Opracowanie to było pierwszym tak dokładnym opisem mózgu elitarnego i mózgu ludzkiego w ogóle, jaki pojawił się w ówczesnej literaturze naukowej.

Prof. Maksymilian Rose urodził się w Przemyślu, zmarł w Wilnie, pochowany został w Krakowie na Cmentarzu Żydowskim przy ul. Miodowej. „Nie umrę wszystkim, ujdzie pogrzebowych zgliszczy większa część mego ducha” - to słowa epitafium, które widnieją na tablicy nagrobnej Profesora.

Prof. M. Rose, choć opuścił Przemyśl, będąc kilkunoletnim chłopcem, stale do rodzinnego miasta powracał. Tu, co roku, u stryjostwa spędzał wakacje

jako uczeń i student, i do końca życia Przemyśl odwiedzał, przy każdej nadarzającej się okazji.

Był żonaty ze Steilą Schornstein, lekarką, pochodzącą ze Strzyżowa. Związek małżeński zawarł w Jaśle 1.09.1908 r. Miał jedyną córkę, trojga imion, Ewa Maria Renata, ur. 18.04.1913 r. w Przemyślu, zamężną z Boratyńskim, lekarzem psychiatrą w Warszawie.